

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput XI. Effectum est argumentum absolutè consentaneum, quod ex
causis existit.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

non res ipsa suo genere bona non est, ut, morbi, calamitates, mors, &c.

IX. Finis non ingreditur essendi rationē.

[Est enim causa externa & non interna essentiam constituens. Intellige, quatenus cum forma non coincidit.]

X. Acquisito fine, cessat ratio causandi.

In fine namque ultimo terminatur & appetitus & operatio efficientis. Ut, finis studiorum est eruditio, qua acquisita, studia negliguntur.

ELENCHUS

Finis committitur. I. Si ponitur falsus pro vero: ut, Adulterium Davidis, & incestus Loti in sacris literis commemorantur. Ergo sunt imitanda. N. V. C. Peccata enim sanctorum non sunt imitationis, sed emendationis; Ambros.

II. Cùm finis principalis opponitur minus principali, sive secundario: ut, Deo gratis serviendum est. Ergo non conferenda sunt ministris Ecclesia stipendia.

III. Cùm finis aberrans (abusus) transfertur ad rem ipsam (usum) tollendam: ut, vinum bibitur ut inebriet. Ergo malum est. Sophista utitur Dialectica ad fallendum. Ergo Dialectica est mala.

IV. Cùm è diversarum rerum finibus duobus aut pluribus unus apprehenditur, alter rejicitur: ut, Iudaei faciunt id quod Deus vult, dum Christum crucifigunt. Ergo non peccant. Christus versatur cum peccatoribus. Ergo & ipse peccator est.

V. Cùm finis actionis absq; formali, seu vero modo agendi urgetur. ut, Multa bona opera sunt bona intentione in honorem Dei. Ergo sunt cultus Dei. At deest his formale, nempe fides, &c.

Hucusq; de causa; sequitur Effectum seu causatum;

CAPUT XI.

I. Effectum est argumentum absolute consentaneum, quod ex causis existit.

Græcè

Gracè dicitur αιπατον Causatum.

[Communiter dicitur promiscuè effectum vel effectum
Quamquam effectus videatur habere significationem
neraliorem, ut qui comprehendat effectum & motum
etiam rem, sed effectum specialius signat id quod existit, cau-
etiam cessantibus, Ita & eventus usurpatur & eventus
Dn. Libar.]

2. Estq; pro diversitate causarum
quadruplex: 1. In specie, effectum effici-
cientis. 2. Materiatum. 3. Formatum
4. Finitum seu Destinatum.

[Effectum accipitur dupliciter. 1. Specialiter &
prie competit tantum causa efficienti, quatenus scilicet
efficiente existit. 2. & sic pro modis efficientis, etiam
etum variat, ut sit conservatum, procreatum totale, partiale
&c. Generaliter per synecd. speciei pro genere, pro causa
quovis, quodè quavis causa existit; & ita respectu materiatum
appellatur materiatum, respectu forma, formatum, respectu
finis, finitum.]

3. Effectum efficientis est, quod
causa efficiente existit.

Huc referuntur I. Motus & res motu
facta. Hæc enim effecta sunt efficientis quod
mover.

Sic creatio & conservatio mundi, angelorum & hominum,
num, sunt motus seu res motu facta, vel effectum Dei. Terra
fecundare, cælum illustrare & calore fervere, solis: procreare
liberos, parentum effectum sunt. Sic artes & instrumenta
mechanica quæ vis effectum sunt artificum sive auctorum
ea primum invenerunt.

[Motus accipitur hic generaliter pro cujuslibet rei commo-
tione. Sic edificatio est motus, ambulatio, cytharæ plura
tio &c. Non enim consideratur hic tantum quatenus effectum
naturalibus, verum etiam quatenus fingitur esse. Alii
ista motus species generatio, corruptio, &c. de quibus
supra]

suprà, in physicis naturaliter specialiterq; considerantur. In Logicis verò logicè: non quidem ut notiones secunda, seu termini logici, sed ut notionum exempla.]

II. Consilia, cogitationes sive deliberationes, etiam si ad exitum perductæ non fuerint.

Hæc enim effecta mentis sunt deliberantis, cogitantis, consulentis. Sic conjuratio de Imperio Romano evertendo est effectum Catilina, Lentuli, Cathegi, Gabinii & aliorum, à quibus prodiit. Senatusconsulta, leges, decreta sunt effecta Senatorum, Legislatorum, Principum.

III. Dicta & scripta, quæ effecta sunt eorum qui dicunt & scribunt.

Sic benedicere & scribere sunt effecta Demosthenis, Ciceronis. Nosce te ipsum, effectum est oraculi Delphici.

[Nota. Dicta & scripta cum proficiscuntur à suis autoribus dicentibus & scribentibus sunt effecta, & arguunt causam efficientem. Quod si verò dictis illis aut scriptis aliquid arguatur & probetur, arguunt testantem, & sic referuntur ad Testimonium.]

IV. Virtutum ac vitiorum operationes sive vires effecta etiam sunt.

Sic, suum cuiq; tribuere effectum est justitia: Operta recludere, spes jubere efferatas, in pralia inermes trudere, animis timorem eximere, artes docere, &c. ebrietatis: dilapidatio opum & egestas, luxus.

V. Denique laudes & vituperationes, (propter virtutes vel vitia, res gestas bonas vel malas) ad effecta referuntur.

[Attende interim diversum respectum: Quatenus vi causarum laudes & vituperia existunt, eatenus effecta sunt. Quatenus verò præter essentiam alicui accedunt, adjuncta sunt. Sic quando tu laudaris, laus est adjunctum tuum: Quando verò tu alium ob virtutes suas laudas, laus tuum effectum est.]

4. Porro Effectum materiatum quod à materia existit. *Panis est materiatum farina: gladius ferri: Vestis panni: ceus corii, &c.*

5. Formatum est, quod à forma est. *Homo est formatum rationis sive animi rationalis. Actionis honestas, virtutis.*

6. Finitum est, quod ad finem ordinatum est. *Navigatio est finitum lucris: Ovis ad carnem, Jugium procreationis liberorum.*

Exempla inventionis promiscua:

Effectum sive causatum	_____	Causa.
<i>Cecis visum, surdis au-</i> <i>ditum, &c. restituere</i>	_____	Messias.
<i>Emundare ab</i> <i>omni peccato</i>	_____	Sanguis Christi.
<i>Navim extruere</i>	_____	lignum.
<i>Homo</i>	_____	ratione prae-

Ex quibus enunciata è causa & causato conficitur. *Messias cecis visum, surdis auditum restituit. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato. E ligno navis extruxit. Homo ratione prae-*

istidem disputantur Quæstiones dubiæ argumentis ductæ à causato. *Thema: Christus est Messias. Quia cecis visum, surdis auditum restituit. Sanguis Christi est purissimus. Quia nos à peccatis emundat. Lignum habuit. Quia navim extruxit. Ratione prae-*

Sic: *Virga & correptio tribuit sapientiam. Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam, Prov. 29. 15. Qui tundit lac, efficit butyrum. Qui valide emundat, Ioh. 6. 63. Et genus & formam regina pecunia dicitur. Horat. Plura exempla in causis singulis habuimus. Efficitur sive causati sunt hi CANONES.*

^{n. effecto}
I. Posito causato necesse est causam esse vel fuisse: Ut domus est. Ergo necesse est esse materiam e qua constet. Ergo necesse est fuisse artifices. Est homo. Ergo habet corpus. Appetit navigationem. E. & lucrum.

[Esse in causis permanentibus, Fuisse in causis transeuntibus. Quia causa interdum durat cessante causato, Sic, sartor & sutor possunt esse, extinctis vestimentis & calceis. Et contra: Interdum causatum durat cessante causa. Ut adificium manet extincto architecto.]

II. Cujus effectus bonus est, id non potest esse toto genere malum. Ut eruditio honesta est & utilis. Ergo & schola & institutio. & contra: Cujus effectus malus est, id toto genere bonum esse non potest: ut, Fruges ex agro non nascuntur bone. Ergo nec fundus bonus est.

[Intellige prius, quatenus talibus efficientibus bonis conformantur, & non extrinsecus corrumpuntur: alius optimi patris potest esse pessimus filius.] Itaque

III. Impossibile est causam effectricem totalem genere suo deteriolem esse effectui: ut, V. C. Deus plantavit aurem, Psal. 94. Ergo & ipse audit. Creatura sunt intelligentes. Ergo & Deus creator intelligens erit.

[Huc pertinent & hi Canones. 1. Nullus effectus excedit virtutem suæ causæ. 2. Quicquid est in effectui, præexistit in causa (effectivè vel affectivè; formaliter vel virtualiter sive eminenter. Sic Sol licet formaliter non habet calorem, habet tamen eminenter, hoc est aliquid calore longè dignius, puriss scilicet lucem.) 3. Nihil dat quod non habet. 4. Nihil agit ultra speciem suam, seu essentia proportionem. 5. Talis effectus, qualis causa. Excipe, nisi fuerit per accidens & universalis. N. V. C. Deus est infinitus. Ergo & homo. Poeta est & bonus. Ergo

28.

*bona poemata facit. Ibi enim Deus est causa universalis. Et
verò poeta & bonus per accidens coherent. 6. Effectum
deficientium non est querenda causa efficiens, sed
efficiens. Peccatum non est effectus, sed defectus: deformatio
scilicet creatura Dei. Ejus igitur causa non est in causa pro
querenda.]*

IV. Cui convenit effectus, eidem & causa
convenit. Et contra. Ut, ille tribuit unicuique
quod suum est. Ergo justitia prae datus est. Ille con-
stituta absunit. Ergo prodigius est.

V. Posito effectu probabiliter instru-
ta ponuntur. Et contra. Ut, est doctus. Ergo
tribuit libros. Conscribit magnum exercitum. Ergo
habet commeatum.

[Probabiliter. Non enim est haec argumentatio
etica, sed probabilis. Potest enim aliter esse.]

ELENCHUS

Effectorum committitur, cum vitiosa effecta
veris ponuntur. ut, Dialectica Ramificat Calvinista.
Ergo in scholis non est docenda. Lutherani damnant
mortuorum. Ergo sunt haeretici: Divitia excludunt homines
à regno caelorum. Ergo sunt mala. Multas erogat elemosinas.
Ergo erit beatus. (Hic ponitur effectum accidentarium
propter se.) Caro Christi non vivificat infideles. Ergo
infideles non accipiunt carnem Christi in coena. Est elenchus
effecti, propter subjectum non idoneum. Caro enim Christi
semper vivificat, modo subjectum sit accommodatum & idone-
um. Vivificat non quoslibet, sed tantum credentes. At
rei cum opposita possint esse effecta, sed in diversis subjectis.
Effecto in adverso subjecto negato, res ipsa tamen, que est
effecti causa, negari non potest. Virium enim in subjecto est
in agente, Busch. l. 2. Sol. Sophis. cap. 3. Huc quadrat illud
Scalig. Omne receptivum recipit per modum recepti-
vitas, non per modum imprimentis.

Haecenus de argumentis absolute consentaneis
causa & effecto: sequuntur modo quodam consentaneis
ne, subjectum & adjunctum.